

**Irodalomtörténeti dokumentumjáték Jókai maszkjában az örök
szerelem és az egyetemes emberség nevében
Gondolatfutam Turczi István Tintalovag című drámájáról**

A kortárs magyar irodalom idősebb nemzedékének *grand old man*je, Turczi István azon kevés szerző közé tartozik, akinek sikerült maradandót alkotni mindhárom műnem, a líra, az epika és a dráma területén is. Noha elsősorban költőként ismerjük, s talán másodsorban prominens prózaíróként tekintünk rá, drámaírói munkássága – noha számszerűleg nem írt olyan sok drámát – ugyancsak figyelemre méltó, jelentékeny alkotásokkal gyarapította irodalmunkat.¹

Az általunk itt és most, jelen esszé keretei elemezni megkísérelt, rövid, ám annál mélyebb dráma nyitó jelenetében Jókai Mór,² az idős író azon mereng, hogy a fiatal színésznővel, Nagy Bellával kötött házassága miatt környezete elfordult tőle, házasságát kész botránynak tekintik, őt vén bolondnak tartják, és úgy gondolja, erre valamiféle csattanós, klasszikus, nagy íróhoz méltó választ kell adnia. Lévén író, nem tehet mást, egy dráma megírásába kezd, így az olvasó/befogadó rögtön egy dráma a drámában szituációval találja szemben magát. Valamiféle titkos drámát ír hát, amelyet nem szán feltétlenül publikálásra, ám a néző/olvasó e titkos, Jókai elméjében megképződő, *ön-sors-elemző* drámába is betekintést nyer, szereplői pedig megjelennek a színen.

A betétdráma szüzséje szerint Szőnyi Gábris, az idősödő, híres magyar író épp szicíliai nászúton van ifjú feleségével, Schwarz Mirellával – természetesen nem mások ők, mint Jókai és Nagy Bella valamiféle alteregói, csak talán egy jobb, megértőbb, emberségesebb világban, ki tudja? Az idősödő, ám fiatal feleségének köszönhetően második ifjúságát élő író és felesége a megképződő drámában bolondoznak, romantikus szerepjátékba kezdenek, melyben Szőnyi Gábris lovag, valamiféle megkésett Don Quijote-alteregő, Schwarz Mirella pedig a szíve hölgye. E romantikus párbeszéd látszólag játék, semmi több, ám mégis egzisztenciál-filozófiai

---

¹ A dráma eredeti megjelenési helye: TURCZI István, *A tintalovag. Irodalmi dokumentum-játék Jókai Mór és Nagy Bella házasságáról*, Pannon Tükör, 1996/5, melléklet, 1–10.

http://epa.oszk.hu/03300/03335/00006/pdf/EPA03335_pannon_tukor_1996_05_mell.pdf

² Jókai Mór életrajzáról lásd bővebben: SZAJBÉLY Mihály, *Jókai Mór*, Kalligram Kiadó, Budapest, 2010.

mélységekbe merül szerelemről, irodalomról, az író küldetéséről, így érdemes belőle hosszabban idéznünk:

„M: Sohase mondja, hogy soha! De így még rosszabb. Hát lehet úgy flörtölni, ha már a helyzetével sem él vissza?! A helyzet arra való, hogy visszaéljen vele. Olvassa el a klasszikusokat. Miféle lovag maga?!

SZG: Az igazat megvallva... csak amolyan... tintalovag vagyok.

M: Tintalovag?! Úgy értsem, folt van a lelkén, és azért vezekel?!

SZG: Úgy is értheti. Én a nőkhöz való viszonyomról beszélek. Számomra a legszebb nő éterien fehér, áttetsző és felhő-illatú. Amikor megérintem, az örökkévalóság szegélyét érintem. Számomra a nő – asztalomra fektetett fehér papír, amelyet teleírok az álmaimmal. Az sem baj, ha néha kicsit gyűrött, számárfüles és pézsmailatú.

M: Miket nem mond... tintalovag. De folytassa. Érdekel, amit mond.

SZG: Az számít igazán, amit nem mondunk ki.

M: Maga mégiscsak író!

SZG: Ez az egyetlen mentségem. Azért lettem író, mert mohón vágytam a sikerre, anyám elismerésére, és legbelül éreztem, hogy csak így érhetem el. Ha mint jurátus kapok esélyt az élettől, szemrebbenés nélkül félreteszem a pennát.

M: Bármilyen tehetséges is?

SZG: Ha még egyszer ennyi táalentumot adott volna az úristen, akkor is.

M: Mást is ilyen könnyen feláldoz? Egy másik ember például?

SZG: (kilép a szerepéből) Mire gondolsz?

M: Arra, hogy önmagad emlékműve talán súlyosabb, mint a szív hívó szava...

SZG: Akkor nem vettelek volna feleségül.

M: Szabad-e bárkit fölládoznunk a magunk hűségéért? ! (Csend. A féifi a tenyerébe szorítja az arcát. A lány odalép hozzá, és simogatni kezdi.) Szeretlek, Gábris, az életemnél jobban tiszteilek és szeretlek! Ne haragudj rám, én csak egy szegény buta rüfke vagyok. Egy semmi színésznőcske, aki nélküled... Meg tudsz bocsájtani???

SZG: (Kibontakozik a majdnem-ölelésből) Nincs miért... hálával tartozom neked. Önző, gonosz vénember vagyok, még a La Mancha-inál is nevetségesebb...

M: Ne beszélj így. Zseni vagy. Nemzeti hős és iskolai tananyag. Királyok keresik a társaságodat. Mi tartozunk hálával neked!

SZG (Az órájára néz) Asszonyom, a kocsi előállt. A Via Maquedán délelőtt legszebbek a mandulafák. (A karját nyújtja a lánynak. Kisétálnak.)”³

A harmadik jelenetben a képzeletbeli Schwarz Mirella valós ihletője, Jókai felesége, a fiatal, idős férjét láthatólag őszintén szerető és tisztelő Nagy Bella jelenik meg, aki nem érti, környezetük, elsősorban Jókai fogadott lánya, Róza, illetve veje, Feszty Árpád festőművész miért tartják elfogadhatatlannak a házasságukat csak és kizárólag a nagy korkülönbség okán, és aggodalmát fejezi ki az íróért, akinek titokban készülő drámájáról láthatólag tud:

„A főrendiház a temető előszobája, azt mondja. (Feláll, körbesétál a szobában.) Sokat köhög, hamar könnybe lábad a szeme, mégis megszállottan dolgozik. Most valami színpadi művet farigcsál, de úgy eldugja előlem, mintha ajándék volna. Nem tudok rájönni, hova rejtheti. Az inassal együtt kerestük, de hiába.”

Nagy Bella ezt követően elmereng Jókai írói pályáján, a dráma itt irodalomtörténeti tényeket is közöl befogadójával, majd a színésznő konstatálja, hogy az egyik legjobb dolog, ami

---

³ TURCZI, *A tintalovag*, 6.

történhetett vele, hogy a jelentős és nemes lelkű író, Jókai Mór felesége és támasza lehet idős korában.

A következő jelenetben az öreg Jókait látjuk svábhegyi villájában, aki ismét azon mereng, környezete miatt nem tudja megemészteni azt, hogy egy idős férfi is lehet szerelmes, és egy fiatal nő is őszintén szerethet egy idősebb férfit, nem csupán pénzéért, rangjáért, sikeréért:

„...Miután azt a szegény lányt, a kit én a drámai talentumáért pártfogolok, nem sikerült mindenféle irigy féltékeny nagyfejűeknek elpusztítani, hát most ezt a módját találták ki a megsemmisítésének. Én őt mint művésznőt akarom érvényesíteni, mint nőhöz – semmi viszonyom.” (Nevetgél.) Jó, és még igazság is van benne – egy morzsányi! Ami egy napilapnak még sok is. Azt mindenesetre elértem, hogy a Hírlap nem merte nagydobra verni az ügyet... és a rokonok is visszahúzódtak a zaklatástól. Az egybekelésünket megelőző napokig. Akkor aztán nagy delíciával fogtak a tönkretételemhez. (Megáll egy pillanatra - elhallgat.) Istenem, te látod a lelkemet, nincs bennem bosszúvágy. Nem győzni akarok, de legyőzteni sem hagyhatom magam. Túl sokat veszítenék vele és a nemzetem is. A húsomba vághatnak, a becsületembe nem! Bizonyíték van a kezemben! (Egy dossziét emel fel az asztról.) Az a jegyzőkönyv, amelyet a házasságom előtti napon némely rokonaim vétettek föl az én testi és lelki épségem állapotáról. Nagyon nyugtalaná tett, amidőn hírét vettem, hogy tudtom és beleegyezésem nélkül ily okirat készült, s azt eddig titokban tartották előttem. Ehhez senkinek nem volt joga. A vagyonomat magam szereztem, jövedelmemet magam keresem, senkinek a világon nincs ürügye fölöttem gondnokságot gyakorolni. (...) A vőm, Feszty, persze kifundálta, hogy a nászutamon egy titkos rendőrügynökkel fognak kísértetni, aki iratokkal lesz felhatalmazva arra, hogy engemet, ha útközben kitör rajtam az őrzöngés, rögtön elfogasson és visszahozzon. Ennyi jó rokon! Azt, hogy Feszty Árpád ilyesmire vetemedik, még megértem. Aki a somlói bort többre tartja a svábhegyinél, attól bármi kitelik. De hogy Róza! (Elcsuklik a hangja.) Miért? Atyailag szerettem őt, akit a saját nagyanyja gyűlölt és eldugott a világ elől. Kiálltam érte, a nevemre vettem úrnővé tettem, mindennel elhalmoztam. Ha más nem indokolja gyűlölködését ellenem, hát az emberi természet... (...) És a távollétemben átkutatják a szobámat. A kis cetlik, amiket a könyvek közé tettem, tegnap is a padlón voltak. De túljárok az eszükön. Nekem is lehetnek titkaim. A színdarabomat sohasem találják meg. Sohasem... sohasem...”

Az író tehát az írásba, a titokban megírt drámai (remek)művébe menekül – ezzel menti át magát egy alternatív univerzumba, és teremt a maga számára a szavak erejével egy új, emberségesebb

világot. Turczi István mint író és drámaíró Jókai, az e dráma keretei között egyszerre valós és képzeletbeli író maszkja mögé bújva egy sokszor megírt témát ír újra meglehetősen eredeti módon, nagy erudícióval és összetett nyelvi rendszerbe foglalva – az író fegyvere a szó, a nyelv, és a nyelv teremtő ereje által bizonyos módon még a valóságot is képes lehet megváltoztatni, átalakítani vagy újrateheríteni. A valós és az imaginárius az író számára, az általa teremtett univerzumban egy – a titkos dráma szereplői, Szőnyi Gábris és Schwarz Mirella pedig egyszerre lehetnek valós és képzeletbeli személyek...

A rövid, ám annál nagyobb mélységekbe merülő dráma ötödik jelenete újra a betétdráma részét képezi. Szőnyi Gábris és Schwarz Mirella kapcsolata itt Jókai fikciója szerint kissé megromlott, az idősödő író pedig kissé kiábrándult, mert legújabb regényét a kritika nem találta elég eredetinek. Persze az írói képzelet sok mindent lehetővé tesz, vagy legalábbis lehetővé tenné, de Jókai úgy látja jónak, az imaginárius világ sem kell, hogy más legyen, mint a való világ egyfajta leképeződése. Az író titkos drámájában teremthetne idillt, megváltoztathatná a valóságot, de végül mégsem teremt – talán mert úgy véli, hogy a valóság ábrázolása értékesebb, mint álomvilágba menekülni... Az író végül választ, és úgy dönt, szembenéz az őt körülvevő valósággal – mondhatnánk, már itt, Turczi István e jelen esszéek születése idején huszonöt évvel ezelőtt írt drámajátékában is érvényesül a *világgal való kíméletlen szembenézés tragikus derűje*. Hiszen az e dráma keretei között megidézett Jókai sem más, mint Turczi, az író maga csak úgy, mint a szerző bármely művének bármely perszónája, főszereplője, lírai vagy drámai beszélője...

Az irodalmi dokumentumjáték hatodik jelenetében ismét az idős író ifjú feleségét látjuk és halljuk, amint egy (természetesen Turczi István által írott) archaziáló, mégis kiváló és szép szerelmes verset szaval, majd férje egészségi állapota miatt aggódik, valamint az író szünni nem akaró munkamániája és konoksága miatt háborog, illetve a hirtelen a kezébe kerülő, férje által írott szerelmes verset olvassa:

„*BELLA:*

Bírta szívem már hű szerelemre,

–Tudhatta, közöttünk nem vala gát:

Unszola mégis szóval "igenre",

Mert ha nem: ő kivégzi magát.

Enyelegve adám a tört: nosza hát!"

S vadul a sebből a tört kiragadja,

*Szeme szokatlan lángot lövell,
Kacag és sír, s fennvillogtatja
S vércse-sikongással rohan el.
Vetni kezét rá senki se mer.*

*Odakinn lefut a nyílt utca során,
Táncolni, dalolni se szégyell,
Dala víg: „Egyszer volt egy leány,
Ki csak úgy játszott a legénnyel,
Mint macska szokott az egérrel!*

(Leteszi a gyertyát.) Nem tudom, mi lesz. Korányi doktor azt mondja, az influenza és a bronchitis együtt túl sok az öreg szervezetnek. Napok óta alig eszik, ma tudott elaludni először. Csak a sok konyakot itta, hiába dugjuk előle, mindig előkerül egy újabb butykos. Nem csoda, ha az idegei fellázadtak. Szegény Móric! Felkészültem a legrosszabbra. Már az újságtól is a hogyléte felől tudakozódnak. Rossz jel... de most alszik legalább. Konok vénember... rendületlenül bízik a saját erejében.(...) Mi marad nekem? A gyötrelem. A kétség. És az ostoba szerelmes versei. (Olvasni kezdi.)

*„De régen ismerlek, évek hosszú során!
Bimbóként kinyílni láttalak oly korán:
Láttalak megnőni testben és lélekben:
Bájjaid fejlődten titkon kéjelegtem”*

(Mérgelődik.) Na nem. Ez egyre rosszabb. (Az asztalra ejti a lapot.) De ír, tehát jobban van. Hála az égnek. Főzök neki vacsorát, úgyis mindig azt követeli. A kedvenc ételét kapja, töltött káposztát. Túrós lepény is lesz. Talán elkészülök, amíg a többi versét írja. Ahogy ismerem, ötnél ma nem adja alább. (Kiszalad.)”⁴

A két ember, akiket egyébként nagy korkülönbség választ el, közöttük a szerelmes-szeretetteli idill tehát megtört, a feleség pedig úgy érzi, férje alkotói képességei korának és egészségi

---

⁴ TURCZI, *A tintalovag*, 8–9.

állapotának köszönhetően hanyatlanak, ugyanakkor mindenképpen jó jel, hogy legalább még ír – azaz, mivel az írónak az írás, az alkotás az élete, még mindenképpen él...

A záró jelenetben ismét az idős író, Jókai Mórt láthatjuk és hallhatjuk svábhegyi villájában. Saját alternatív valóságot teremtő drámáját írja, egészíti ki, fejezi be – alteregója, Szőnyi Gábris, a megbecsült és idősödő író haldoklik. A dráma keretei között megírt dráma utolsó jelenetei nyilván Jókai saját lassú elmúlásának tükörképei. Az író számot vet addigi életével, felidézi az 1848-as forradalomban és szabadságharcban betöltött szerepét, majd visszaemlékszik arra, hogy Ferenc József császár végül megkegyelmezett neki, és egykori forradalmárból fokozatosan vált az uralkodóját egyre inkább elfogad, vele 1867-ben kiegyező magyar nemzet tulajdonképpen Habsburg-hű írójává... Jókai úgy érzi, részben talán megalkuvást követett el, azonban lassan rádöbben, hogy az idő visszavonhatatlanul eltelt, a múltat pedig már nem lehet és nem is érdemes megváltoztatni. Rádöbben továbbá arra is, hogy ifjú felesége, akit persze valóban szeret, és aki a maga módján valóban viszont szereti, csupán átmeneti jelleggel biztosíthatta számára az idillt, a megnyugvást, a boldogságot. Túl nagy ugyanis közöttük a korkülönség – e kapcsolatban már nyilván nem a szexualitásé volt a főszerep, ahhoz ugyanakkor, hogy egymás feltétel nélküli lelki társai legyenek, pedig éppen a korkülönségből fakadóan gyökeresen másként látják a világot... Az író hát végső számvetése közben rádöbben, hogy aki/ami maradt neki, az nem más, mint fiatalon elhunyt író- és forradalmártársa, Petőfi Sándor, vagy legalábbis az ő emléke:

„KI MARADT NEKEM? Csak te maradtál, baka, te maradtál – senki más! Amikor először láttalak, egy huzatos sikátorban jöttél szembe, nagy rohanás léptekkel, mintha üznél valakit. Vedlett, szürke köpönyeged az arcod elé húztad, katonasipkát viseltél és nem néztél senki szemébe. Egy diáktársam rád kiáltott: Hová, bús hazafi? Te félretaszítottál minket és választalanul tovább siettél. Amikor az önképzőkör pályadíját megnyertük, a te buzdításodra még aznap este egy egész aranyat elmulattunk a Front zsidó kocsmájában. Te voltál az egyetlen, akinek volt mersze a Szózatot Árva megyei tót dialektusban elszavalni – mindenki megrökönyödésére. Antikor egy évre rá betoppantál hozzám, már nem a szilaj vagabundus didergett az ajtóban, hanem egy nagyratörő, elgyötört lélek. Úgy becéztél, KEDVES MARCIKÁMÍ Még az anyám sem melegebben. (Itt megáll, nagy levegőt vesz – mintha fuldokolna) te másoltad le az első drámámat, s miközben hatalmas ádámcsutkádd föl-alá járt az izgalomtól, nem fogytál ki a dicsérő szókból. És amikor a művet Toldy Ferenc akadémiai dicséretre érdemesítette, te értesítettél kitörő örömmel, hogy az öt bíráló közül kettő, Vörösmarty és Bajza, mégiscsak az én munkámat ajánlották a legfőbb jutalomra. Első regényem, a Hétköznapiok után úgy mutattál

be a pesti ifjaknak, hogy íme egy író, aki francia regényeket ír magyarul A te szádból még ez az ostobaság is másként hangzott És igazából nem haragudtam rád, amiért Kirkének nevezted Laborfalvy Rózát. Igazad volt, ebben is, másban is. Az életeddel súlyoztad az igazságod. (Elhallgat.) HOL VAGY PETROVICS?! (A könnyeivel küszködik, de legyűri. Valamit mondana, de nem jön fel a szó a torkán. Végül mégis:)

*„Beszélgetnek sajkámmal
A fecsegő habok
–Feszítem a lapátot,
Hogy szinte izzadok.*

*Anyám, ha mostan látnál,
Tudom, hogy mondanád:
„Az istenért... ha feldőlész...
Nem féled a halált?”*

*Apám, ha mostan látnál,
Tudom, hogy mondanád:
Az ördög hurcol arra,
Szaggatni a ruhád.”⁵*

Az idős Jókai, noha alapvetően prózaíró volt, e dráma fiktív keretei között utolsó szavait mégis versben mondja el – archaizáló, részben Petőfi stílusára asszociáló, mégis remek, kortárs magyar keretek között is érvényes versben. Hiába, mivel a szerző, Turczi István mindhárom műnemben otthonosan mozog, a drámán belüli műnem- és regiszterváltás aligha meglepő.⁶

És ezen idézetek és a hozzájuk fűzött rövid írásmagyarázatok után – noha azt hiszem, a súlyos szöveg magáért beszél, és nem véletlenül tematizál és idéz meg nagy magyar írókat, irodalomtörténeti panteonunk talán legnagyobbjait, időzzünk el kicsit a rövid, ám mégis filozófiai mélységekből megszólaló metairodalmi (vagy inkább egyetemes emberi üzeneteket megfogalmazó?) címénél... *Tintalovag*. Persze, hogy Cervantes *Don Quijotéja* jut eszünkbe újra, és újra, és újra – a világgal hiábavaló módon hadakozó, álmaiba menekülő,

---

⁵ TURCZI, *A tintalovag*, 10.

⁶ Vö. ZSÁVOLYA Zoltán, *Cédulák egy/a (,)Költészethez(’)*. Turczi István (lírai) életművének értékelése – az *Áthalások* című kötet okán és ürügén.

anakronisztikus módon élő és viselkedő, egyszerre hősi és nevetséges lovag figurája mára klisé. Klisé, amelyet a kellően tehetséges és érzékeny író ugyanakkor képes eredeti módon felhasználni, rekontextualizálni, saját aktuális művében új, többletet hordozó jelentéssel ellátni. A mindenkori író olyan lovag, aki szükségszerűen hadban áll az őt körülvevő világgal, harcát pedig tollával, tintával (ma már persze leginkább számítógép-klaviatúrával és digitális betűkkel, szavakkal, mondatokkal), a szavak erejével, a nyelv valóságbefolyásoló és -teremtő erejével vívja. Akaratlanul is ide kíváncsoznak Kemény István, kortárs költészetünk jeles alkotójának a Don Quijotéről írott esszéiről, melyekből vallomásszerűen kiderül, hogy lényegében minden író Don Quijote-i alak a maga módján:

„Ötvenéves koromhoz közeledtem, mire rájöttem, hogy én vagyok Don Quijote, és kezdenem kell végre valamit magammal. És hogy elrontok mindent, ha elmulasztom a megfelelő pillanatot, és nem indulok el végre a falumból zörgő páncélomban, és nem viszem magammal Sanchót, aki szintén én vagyok.”⁷

E harc első ránézésre hiábavaló, azonban mégis nemes, célja és értelme van, valójában tehát korántsem hiábavaló... Az által ugyanis, hogy az író szót emel az őt körülvevő világ visszásságai ellen, talán figyelmeztet, és jobbá is teszi azt. Ugyanis ha már másokat elgondolkodásra, cselekvésre, életük és világnézetük megváltoztatására sarkalt egyszer is, működése valószínűleg nem volt hiábavaló. Turczi István és irodalmi alteregói tudják ezt jól – ezért újra, újra és újra szembenéznek az őket körülvevő valósággal, és a maga kíméletlen realiztikus valójában ábrázolják azt. Turczi sokszor elmesélt történeteket mesél újra – persze lényegében minden író ezt teszi, alkosson bármelyik műnemben is –, ezt viszont oly módon teszi, hogy az üzenet, a jelentés mindig bővüljön, kiegészüljön, és az olvasót/nézőt/befogadót saját létezésére, emberi minőségére újragondolására ösztönözze. A végső nagy kérdések, mint az idő végessége vagy végtelensége, az ember örökléte vagy elmúlása, férfi és nő csodálatos, ugyanakkor szükségszerűen cívódó, ellentmondásos, a másik ember teljes megértésének lehetetlenségén alapuló viszonya, saját létünk értelme vagy éppenséggel értelmetlensége, a haza szeretete, a nemzeti identitás, a forradalmárság vagy az esetleges megalkuvás/kiegyezés kettőssége – ezek azok, amelyeket Turczi *Tintalovagja* a maga rövid, tíz folyóiratoldalas minimalista terjedelmében, ugyanakkor hihetetlen komplexitással és filozófiai mélységekbe merülve értelmez és tár elénk. Választ is ad rájuk, persze, szükségszerűen töredékes választ,

---

⁷ KEMÉNY István, *Lúdbőr. Esszék*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 2017, 173.

hiszen ezek olyan kérdések, amelyeket az íróknak és közönséges halandóknak szükségszerűen újra kell gondolniuk – a nyelvi-gondolati-irodalmi-filozófiai körforgás pedig folytatódik tovább. Egyszer Jókai Mór múltbeli, másszor Szőnyi Gábris fiktív, imaginárius, megint másszor Turczi István valós, kortárs magyar író teszi fel ugyanazokat a nagy kérdéseket és válaszol rájuk – de valójában csak kitarja a kaput az olvasó/befogadó/néző előtt, hogy maga is választ találjon azokra a kérdésekre, amelyek az írásbeliség kezdete óta foglalkoztatják az írástudókat, s persze másodsorban a közönséges halandókat is...

Turczi István 1996-os irodalomtörténeti dokumentumjátéka számára az irodalomtörténet, a nagy magyar író maszkja tehát csak ürügy, kulcsin, kellék, bár okkal és céllal használt kellék – valójában ez is vallomásos, személyes mű, melyben az író számot vet mindazzal, aki és ami volt, akivé és amivé lenni tudott egész addigi életében.⁸ Saját személyes létezését, valamint az emberi létezést általában vizsgálja, egyetemes mondanivalót közöl mindenkori olvasójával: minden megnyilatkozása által a humanitás és az egyetemes emberi kultúra védelmezőjeként is beszél hozzánk, minden körülmények között, minden őt ért csalódás, negatív benyomás és történelmi trauma ellenére kontemplatív nyugalommal nyilatkozva meg. Jókai Mór és Szőnyi Gábris, e két dramatizált író ugyanis végtelen bölcsességgel és őszinteséggel intenek minket emberségre, a sorssal, a személyes és a kollektív történelemmel, valamint az egymással való megbékélésre és arra, hogy tanuljunk saját múltbeli hibáinkból. József Attilával szólva elsősorban azt szeretné, ha *mind emberek lennénk*, a szó legjobb, legnemesebb értelmében, ugyanakkor a magunk természetes gyarlóságával együtt, hiszen az ember már csak olyannak teremtett, amilyen.⁹

A *Tintalovag* című prominens, látszólag csupán valamiféle irodalmi-irodalomtörténeti játékként megnyilvánuló és működő, valójában egzisztenciális mélységeket feszegető drámára, de zárszóként akár Turczi István egész költői-írói-drámaírói, *össz-irodalmi* életművére alkalmazhatjuk Szepes Erika, a szerző egyik kiváló, talán legelmélyültebb monográfusának megállapításait:

„Van tehát jele a posztmodernnek is Turczi költészetében, de nem a világnézetnek, csak némi stílusjegyeknek, magatartási paneleknek, ha olyan környezetet ír le, amelyben posztmodernül illik viselkedni. Turczi vilásképe a rációból, a modernitásból táplálkozik (...). Turczi válaszol a

---

⁸ Vö. SZEPES Erika, *A hagyományember*.

⁹ Vö. a kortárs magyar irodalmon belül erről bővebben: KÁNTÁS Balázs, *Poetica Humanistica Hungarica (Postmoderna?)*. Személyesség, közösségi beszédmód, humanizmus reprezentatív kortárs magyar költők életművében, Veszprém, Művészetek Háza, 2019.

posztmodern lényegi kihívásaira, melyek megkérdőjelezzik a szubjektum önazonosságát és az egységes, abszolút világmagyarázó elvek létezését; válaszol annak kinyilatkoztatására, hogy a világ többértelmű, heterogén, önellentmondásos. Turczi számára nem veszett el a narratíva, neki vannak narratívái az ontogenezisre – ez egy több szálon futó mitikus narratíva, a történelemben létezésre – ez a Deodatus történeti narratívája; végül van személyes narratívája, mert van személyes és téveszthetetlen személyisége is a szerelmi költészetében, a kortársi sms-ekben (amit én éppen azért nem neveznék a XX. század haikujának, mert a haiku soha nem személyes!), az Áthalásokban és egész társadalomban létezésében. Van hőse: önmaga. Vannak nagy utazásai. És célja: közösségi irodalmat szervezni. Turczi modern költő, aki erős, határozott, modern világnézete – ha tetszik, diszkurzusa, episztéméje – mellett érzi a posztmodern kor problémáit, fel is dolgozza őket, stílusjegyeket is átvesz. Mégsem posztmodern, de legalább annyira nem neokonzervatív. Egy autonóm világot teremtett. (...) Anélkül, hogy megkérdőjeleznénk a gondolkodásunkat irányító modern rációt, az alkotás eufóriájának ismeretében mondhatjuk: az alkotó ember is teremt.”¹⁰

---

¹⁰ SZEPEs Erika, *Turczi István posztmodern és modern között*, in *Tények melankóliája. Tanulmányok Turczi István műveiről*, szerk. RADVÁNSZKY Anikó, SÜTŐ Csaba András, Budapest, Ráció Kiadó, 2012, 180–202.